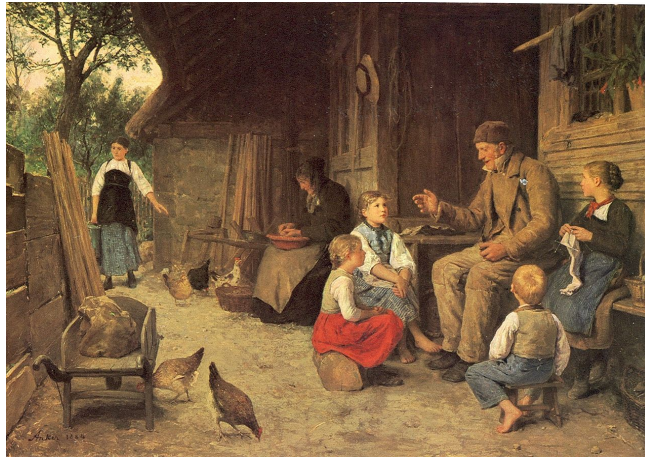

Generatieverschillen

De tijden veranderen

Elke tijd kent zo zijn eigen uitdrukkingwijzen. In het dagelijks leven zijn winkels vaak heel typerend. Qua sfeer en producten vaak afgestemd op de leefgewoonten van bepaalde bevolkingsgroepen. Enkele generaties terug hadden de Parijzenaars al hun 'Oude Dame' (de Samaritaine) en weten we door Emile Zola's *Au bonheur des dames* iets van de sfeer in die eerste warenhuizen. In Nederland kunnen mensen van middelbare leeftijd zich wellicht nog De Bijenkorf in Amsterdam in de jaren 50 herinneren. Altijd met bijzondere etalages die tot de verbeelding spraken, ook vaak één speciaal voor kinderen. Want kinderen kregen allerwegen meer aandacht. In de winkel een stand waar vers geperst sinaasappelsap werd verkocht en op bijna iedere etage een verkoopwagentje voor kroketten, een specialiteit uit die tijd. Op de speelgoedafdeling elektrische treinen van Märklin en bouwdozen van Meccano. Maar er waren meer karakteristieke winkels: de kledingzaken van Gerzon en van Nieuw Engeland waar men een pantalon of kostuum kon aanschaffen. Voor studenten een 3-delig grijs. Verder de winkels van Jamin en de supermarkten van De Gruyter. Dat De Gruyter niet meer bestaat is vooral jammer vanwege de geur van gemalen koffie en het 'snoepje van de week'. Een hele generatie kent dit snoepje van de week niet meer. En het op deze wijze aanduiden van een wat al te uitbundig uitgedost of koketterend vrouwspersoon kan dus ook niet meer. Daar staat tegenover dat wij in onze tijd zo ongeveer alles overal kunnen kopen, en in een beetje plaats in een Plaza. Om nog maar niet te spreken over het winkelen op internet.

Maar in meer opzichten onderscheidt onze tijd zich. Niet in de laatste plaats door veranderingen in taal en gewoonten. Wij gaan nu 'even' naar New York en met vakantie naar Thailand. In de sport zijn onlangs de 'Dames' en 'Heren' vervangen door 'vrouwen' en 'mannen'. Leerlingen van de Detailhandelschool zijn 'student' geworden en universitaire studenten lopen geen college meer maar gaan 'naar school'. Theologiestudenten volgen geen inleiding in de wijsbegeerte en de kerkgeschiedenis meer maar in 'traditie en hermeneutiek', geen 'Theodicee' meer maar een onderdeel over 'God en 't Kwaad' en spreken over 'marginale christenen' ofwel 'margarine-christenen'.

Onder invloed van talkshows zegt men nu niet meer "Bespaar me je kletspraatjes", maar: "Talk to my hand". In organisaties worden bepaalde diensten niet meer uitbesteed maar 'geoutsourced'. Politici en verzekeraars verwoorden graag alles 'helder en transparant'. Jongeren bezoeken geen jeugdsociëteiten meer maar gaan naar een 'party' en daarna naar een

‘afterparty’. Een glas wijn is ‘een wijntje’ en mijn kinderen zijn ‘de kids’. In de stad is het menu van de dag vervangen door ‘de daghap’ en men bestelt geen uitsmijter ham of rosbief, of een russisch ei, maar toast met gerookte zalm, kipnuggets, een crêpe, een wrap of op zijn minst iets met pesto. “We houden contact” is vervangen door “we bellen”. “Eet smakelijk” wordt nog wel gezegd maar kent vele varianten waaronder: “Geniet ervan!”. Aan het eind van een telefoongesprek zeggen we “is goed” en “hoi” en wensen we regelmatig iedereen nog “een prettige dag verder”.

Over het doorgeschoten individualisme en een overmaat aan gevoel

Breedvoerig over jezelf praten? Dat dééd je niet. Dat ging tot voor kort nog door voor ongemaniërd. Net zo min als je in gezelschap ook niet alsmaar over geld behoorde te praten, hoorde het ook niet om alsmaar over jezelf te praten. In het boek *Eeuwelingen*, waarin de journaliste Steffie van den Oord 22 honderdplussers interviewde, komt naar voren dat die gesprekken aanvankelijk vaak wat stroef verliepen, omdat de hoogbejaarden niet gewend waren over persoonlijke dingen te praten. Er ontstaat een beeld van individuen die vooral bezig waren plichten te vervullen en doordrongen waren van hun nietigheid. Zoals in de Bachcantate ‘Ach wie nichtig, ach wie flüchtig.’ In de breed gedragen christelijke moraal ging het eerder om de gerichtheid op en de zorg voor anderen dan de aandacht voor jezelf. Het bestaan was immers ook zo voorbij en wat heeft het leven van de enkeling te betekenen in het licht van de eeuwigheid?

Heel anders is dat in onze tijd. Een privé-mening van een leek is in een actualiteitenprogramma op de televisie belangrijker dan de mening van een deskundige. Want dat komt zo goed over en is zo ‘herkenbaar’. Niet meer die knagende innerlijke onzekerheid van: ‘is het wel helemaal juist wat ik beweer?’, maar eerder zichzelf poneren in de trant van ‘het is belangrijk omdat *ik* het zeg!’

Op de fiets hoorde ik onlangs een ongeduldig bellen, maar ik kon niet uitwijken omdat er een oude mevrouw heel moeizaam en langzaam voor mij uitreed. Toen ik me omdraaide, bleek dat er een jong meisje belde en me toevoegde: ‘*Ik* moet er door!’

Maar het zijn zeker niet alleen jongeren die lijden aan een doorgeschoten vorm van individualisme. In een gespreksforum met predikanten in een radio-viering hoorde ik herhaaldelijk zeggen: ‘Zoals *ik* het voel’, ‘Zoals *ik* ben’ en ‘Zoals *ik* het beleeft’.

Overheersing door het gevoel

Ging het ooit nog om het zoeken naar een balans tussen verstand en gevoel, en een volwassenheidsideaal van een goed uitgegroeide persoonlijkheid waarin die beide aspecten in harmonie tot hun recht komen. Volgens de historicus Huizinga leed de samenleving in de jaren dertig van de vorige eeuw reeds aan een verstoring van dat beeld. Hij signaleerde toen al dat veel volwassenen niet meer loskwamen van *puberteitsvoorstellingen*. Daarmee bedoelde hij een verwarring en vermenging van *affect* en *inzicht*. Een mentaliteit waarop de levensfilosofie aansloot. Daarin gaat het eerder om de verheerlijking van het bestaan dan om het kennen daarvan. De pedagoog M.J. Langeveld citeerde deze uitspraak in zijn *Inleiding tot de studie der paedagogische psychologie van de middelbare-schooleeftijd*, in de jaren zestig. Het heeft er de schijn van dat Huizinga’s zienswijze in versterkte mate eveneens voor onze tijd geldt.

Daan Thoomes.

Referenties:

Dunk, H.W. von der. (2011). Over ‘Individualisme en collectivisme’: “... een doorgeschoten individualisme, dat onze samenleving het stempel van narcistisch en ik-bezeten heeft opgeleverd (vgl. Christopher Lash, *The Culture of Narcissism. American life in the Age of Diminishing*

Expectations, 1979).(.....) Het gelijkheidsdogma van de democratie werkt als een permanente oproep om zich te onderscheiden.” In: *De glimlachende sfinx*. Amsterdam, p. 119 ev.

Huizinga, J. (1935). *In de schaduwen van morgen*, p. 114 : “Een kenmerk van onzen tijd is, dat een groot gedeelte der mensen over de heerschappij van puberteitsvoorstellingen niet meer heen komt.”

Pleij, H. (2014). “Die eeuwenoude nivelleringsdrang dreigt echter steeds averechter effecten in de hand te werken. Van ‘we zijn allemaal even gewoon’ via ‘we zijn allemaal even bijzonder’ glijden we in snel tempo door naar ‘ik ben minstens zo bijzonder als wie dan ook en dat moet iedereen weten’. In: *Moet kunnen. Op zoek naar een Nederlandse identiteit*. Amsterdam, p. 212 ev.

Rusman, F. (2015). ‘Zo belangrijk zijn we ook weer niet. Kennis van het zelf is niet het eindpunt van het mens zijn maar het begin’. In: *NRC Handelsblad* van 11 januari.

Safranski R. (2004). Over de *levensfilosofie*: “De levensfilosofie uit de tweede helft van de negentiende eeuw gelooft iets te hebben gevonden waar duizenden jaren lang vergeefs naar werd gezocht: het leven. (...) Leven kan niet voor de rechterstoel van de rede worden gedaagd.” In: *Hoeveel waarheid heeft de mens nodig?*. Amsterdam / Antwerpen, p. 129.

Thoomes, D.Th. (2011). Poëzie over, voor en van schoolkinderen, fulltext: <http://igitur-archive.library.uu.nl/fss/2012-0214-200359/UUindex.html> Het kind verwierf in de vorige eeuw steeds duidelijker een eigen plaats in de cultuur.

Illustratie: Albert Anker, *Der Grossvater erzählt eine Geschichte* (1884).

Gepubliceerd in: *In de Waagschaal, tijdschrift voor theologie, cultuur en politiek*, jrg. 34, nr. 17, 2005, p. 23 (herzien in 2015).